

UTICAJ MAS-MEDIJA NA VASPITANJE DJECE

Sažetak

Svjedoci smo naglog razvoja savremene tehnologije i njene primjene u svim sferama društva. Škola kao značajan dio tog društva ima obavezu da prati najnovija dostignuća i koristi nove tehnologije i medije. Ako stavimo naglasak na edukacijsku ulogu medija, neupitan je njihov doprinos u širenju znanja i olakšavanja učenja, izgrađivanju određenih vrijednosti, razvijanju sposobnosti, vještina i navika.

Mediji zaista jesu sedma sila i njihova snaga se ogleda u svim segmentima društvenog djelovanja. Mediji igraju veliku ulogu u vaspitanju i samim time formiraju društvo. Ne kaže se uzalud da *na mladima svijet ostaje*. Dakle, vaspitanje djece ključan je faktor u formi ranju društva i društvenih vrijednosti.

Mladi se sa medijima upoznaju veoma rano, još u ranom uzrastu u porodičnim uslovima kada stupaju u kontakt sa televizijom, štampom ili sredstvima novih tehnologija koja koriste njihovi roditelji. Tako efekti medija postaju sve važniji u dječijem obrazovnom sistemu gotovo više od roditeljskog vaspitanja. Gotovo svi oblici medija ispunjeni su očiglednim, zavidnim i skrivenim porukama koje podstiču ljude da ih nabave.

Rad je teoretsko-metodološkog karaktera i bavit će se tematikom uticaja mas-medija na vaspitanje djece od najranije dobi pa sve do adolescencije. S obzirom na to da su mediji sve prisutniji u svakodnevnom životu pojedinaca, a samim time su postali neizbježan dio svakodnevnog život te su neprimjetno integrisali i u naše međuljudske odnose a samim time i djece, važno je da kroz ovaj rad razvijemo kritičko razmišljanje te da promislimo o konzumiranom sadržaju.

U radu će se detaljnije i opširnije opisati sve ono što je vezano za današnje društvo i današnju populaciju koja je sve više izložena uticaju mas-medija bez kojih bi ovaj svijet bio nezamisliv. Takođe će se doći do nekih novih saznanja koja će biti od velike pomoći roditeljima da uvide kako da se izbore i postave u situacijama koje su vezane za medije. Ovaj rad će doprinijeti da roditelji i druge odrasle osobe shvate kako oni trebaju

¹ Evropski univerzitet Brčko distrikt, BiH

² Magistar pedagogije, Evropski univerzitet Brčko distrikt, BiH

da budu uzor mlađim osobama, u ovom slučaju svojoj djeci, učenicima i da ih od malih nogu uče koji su to medijski sadržaji najbolji za njih i sve to u granicama normale. Na ovaj način dijete će već od malih nogu znati šta je dobro, a šta loše i roditelji neće imati problema u vaspitanju.

Ključne riječi: djeca, mediji, uticaj, porodica, vaspitanje.

THE INFLUENCE OF THE MASS MEDIA ON THE EDUCATION OF CHILDREN

Summary

We are witnessing the rapid development of modern technology and its application in all spheres of society. The school, as a significant part of that society, has an obligation to follow the latest achievements and use new technologies and media. If we emphasize the educational role of the media, their contribution to spreading knowledge and facilitating learning, building certain values, developing abilities, skills and habits is unquestionable.

The media are truly the seventh force and their power is reflected in all segments of social action. The media play a big role in education and thus form a society. It is not said in vain that the world rests on the young. Thus, the upbringing of children is a key factor in the formation of society and social values.

Young people get acquainted with the media very early, at an early age in family conditions when they come into contact with television, the press or the means of new technologies used by their parents. Thus, the effects of the media are becoming increasingly important in the children's education system almost more than parental upbringing. Almost all forms of media are filled with obvious, enviable and hidden messages that encourage people to acquire them.

The work is of a theoretical-methodological character and will deal with the topic of the influence of the mass media on the upbringing of children from the earliest age until adolescence. Given that the media are increasingly present in the daily lives of individuals, and thus have become an inevitable part of everyday life and have seamlessly integrated into our interpersonal relationships and thus children, it is important that through this work we develop critical thinking and think about consumed content.

The paper will describe in more detail and in detail everything that is related to today's society and today's population, which is increasingly exposed to the influence of the mass media, without which this world would be unthinkable. This work will contribute to parents and other adults to understand how they should be a role model for younger people, in this case their children, students and to teach them from an early age which media content is best for them and all within normal limits. In this way, the child will know from an early age what is good and what is bad, and parents will not have problems in upbringing.

Key words: children, media, influence, family, upbringing.

Uvod

Tokom dvadesetog vijeka mediji su doživjeli ogroman rast i postali jedna od najjačih sila modernog društva. Jedna od prvih posljedica rasprostiranja medija jeste prenošenje određene kulture kao sume načina života, vrijednosnih orijentacija, stila života, pogleda na svijet i drugo. Novi milenijum predstavlja prekretnicu u raznim oblastima razvoja društva i civilizacije, u čemu digitalni mediji imaju možda i najveću ulogu. Masovni mediji su pored sfere potrošnje, slobodnog vremena i stila života, glavni prenosioci masovne kulture, s tim što njihova zastupljenost i konzistentnost u današnje vrijeme predstavljaju jedan od najefikasnijih agenasa prenošenja iste.

Današnji svijet nezamisliv je bez masovnih medija. Od nastanka štampe do pojave interneta masovni mediji se šire. Elektronski mediji se brzo razvijaju i njihov razvoj je obilježio dvadeseti vijek. Oni su sastavni dio socijalizacije i vaspitanja mladih. Mediji omogućavaju, ubrzavaju i olakšavaju komunikaciju i preko njih se uspostavlja odnos sa svijetom, ljudi se međusobno povezuju. Mediji takođe imaju ulogu u oblikovanju ličnog i kolektivnog identiteta. Sve je veća pojava oslabljenog uticaja (vaspitnih) institucija i drugih autoriteta, te mediji zauzimaju ta mjesta i imaju uticaj na edukativno-formativne procese i veoma su važni u procesima socijalizacije. Zbog toga je potrebno razvijati medijsku kompetenciju koja će osposobiti mlade za prepoznavanje brojnih mogućnosti koje mediji nude ali i izbjegavanja mogućih zloupotreba.

Sociolozi i metodičari medija se generalno slažu da mediji, a naročito elektronsko-digitalni, na čelu sa televizijom i internetom, utiču na mišljenja ljudi i da su veoma važni za formiranje sistema vrijednosti i stavova, gdje posebno osjetljivu kategoriju predstavljaju djeca. U savremenom društvu mediji predstavljaju sastavni i neizostavni dio života mladih. Gotovo svako dijete je u većoj ili manjoj mjeri svakodnevno izloženo uticaju medija, naročito digitalnih. Mladi se sa medijima upoznaju veoma rano, još u ranom uzrastu u porodičnim uslovima kada stupaju u kontakt s televizijom, štampom ili sredstvima novih tehnologija koja koriste njihovi roditelji.

Kako djeca odrastaju širi se spektar raznovrsnih medija koje koriste. Na školskom uzrastu još uvijek su veoma naklonjeni televiziji i raznovrsnim sadržajima koje ona nudi, a u novije vrijeme posebnu pažnju mladi posvećuju računarima, tabletima i mobilnim telefonima. U periodu adolescencije povezanost mladih i medija postaje još izraženija, tako da u periodu srednje škole mladi najveći dio svog slobodnog vremena provode uz medije. Poznato je da mediji imaju nespornan uticaj na razvoj ličnosti, tokom čitavog odrastanja, pa time uloga medija i tradicionalnih i savremenih dobija na značenju.

U prvim godinama života mediji nisu potrebni za razvoj djeteta. Međutim, djeca obično vole dječje televizijske programe, videoigre i druge medijske sadržaje. Zbog toga odrasli u porodici imaju odgovornost da odrede kakvo je korištenje medija primjereno za najmlađe članove porodice, jer na taj način, i svojim primjerom, oblikuju dječje navike korištenja medija. Mediji predstavljaju jedan od najznačajnijih činilaca vaspitanja i socijalizacije koji podučavaju djecu i mlade pružajući informacije, promovišući norme i vrijednosti, upoznajući ih sa načinima na koje svijet funkcioniše, doprinose stvaranju pogleda na svijet. Cilj ovog rada jeste proučiti i prikazati sam uticaj medija na vaspitanje djece počevši od njihovih pozitivnih strana te onih koji negativno utiču na sam proces vaspitanja.

1. Istorija nastanka medija

Pojam medija seže u samu prošlosti i u ovom dijelu teksta je objašnjena istorija pojave i nastanka mas-medija i njihovog sve bržeg razvoja i prisutnosti u svakodnevnom životu pojedinca.

Istorija medija razmatra istorijsku dimenziju prenošenja informacija, znanja i vrijednosti širokoj publici. Iako je termin *medij* počeo da se koristi tek dvadesetih godina prošlog vijeka za označavanje struktura takve komunikacije, istorija medija uzima u obzir period najmanje od pojave ručnog pritiska u 15. vijeku, a neka tumačenja uključuju skriptoriju, usmene tradicije i zidne slike iz srednjovjekovnog doba, povremeno se upuštajući i u drevnu i praistoriju. Brojni pristupi istoriji medija dijele interes za razumijevanje uticaja takvih struktura na društva širom svijeta, određenih oblika koje su zauzeli i dinamike istorijskih promjena.

Razvoj medija a samim tim i osnove za današnje masovne medije ovalikog obima nastao je u 15. vijeku kada je Johan Gutenberg izumio mašinu za štampanje sa pokretnim slovima, od tada njegov izum je sigurnim koracima nametao novi način komunikacije. Mogućnost proizvodnje većeg broja kopija, je dovelo do smanjenja njihove cijene, a tako i dostupnosti širem krugu čitalaca, samo je dio tog istorijskog procesa, ali izuzetno značajna time što novootkriveni način komunikacije postao medij u kojem su se odvijale društvene borbe.

Jedan od teoretičara koji je dosta prostora u svojim istraživanjima posvetio masovnim medijima je Jirgen Habermas (Jurgen Habermas). Habermas uporedo analizira i razvoj sredstava masovne komunikacije. Procesi koji su kao posljedica industrijske revolucije doveli do temeljnih promjena u društvenoj strukturi stvorili su okolnosti u kojima se Gutenbergov izum mogao u potpunosti iskoristiti. U samom početku komunikacija ja bila jednostrana, novine su služile kao informacija koje su nudile, omogućile stvaranje nečeg što je tek pod ovim uslovom moglo postati – publike.

Do pronalaska pokretne mašine u 15. vijeku Johanesa Gutenberga, knjige su mukotrпно pisane rukom i nijedna dva primjerka nisu bila potpuno ista. Štamparija je omogućila masovnu proizvodnju štampanih medija. Ne samo da je bilo mnogo jeftinije proizvesti pisani materijal, već

su i nove transportne tehnologije olakšale da tekstovi dođu do široke publike. Teško je procijeniti važnost Gutenbergovog izuma, koji je pomogao da se stvore masovni kulturni pokreti poput evropske renesanse i protestantske reformacije. 1810. godine još jedan njemački štampar, Friedrich Koenig, još je više pogurao proizvodnju medija kada je u osnovi spojio parnu mašinu na štampariju omogućavajući industrializaciju štampanih medija.

Početakom 17. vijeka pojavile su se prve novine, ali, pošto je malo ljudi bilo pismeno, čitalačka publika je bila ograničena. Kako je sve više ljudi naučilo čitati i pisati, domet masovnih medija je rastao. Ranih 1800. godina, visokotiražne novine poput *The Times of London* razvijale su ogromnu čitalačku publiku. Brze rotacione štamparije proizvele su velike količine i razvoj željeznica stvorenih za široku distribuciju.

Funkcije sredstava masovne komunikacije nisu uvijek bile jednake, istorijski razvoj društva umnogome je uticao i na komunikacijska sredstva dajući im karakteristična obilježja vremena i društvene situacije u kojoj su nastale. Mediji su doživljavali sve društvene revolucije i ujedno bili bitan faktor u njihovom ostvarenju. „Nema sumnje da su mediji vrlo važni, a u tom kontekstu duboko su ukorijenjeni u sve društvene aspekte. Usporedo s razvojem tehničke, ali i tehnološke baze medija, razvijale su se i mogućnosti za napredak u smislu komunikacija i komunikacijskih vještina preko medijskih kanala. Rezultat razvoja medija u prošlom vijeku osjeća se u savremenom društvu, a mediji su svoje djelovanje proširili, ali i usmjerili na sve društvene strukture. Mediji imaju svoje korijene u počecima društvenih zajednica u kojima je postojala potreba za javnim saopštavanjem informacija".³

U ranim decenijama 20. vijeka, prvi veliki oblik štampe bez štampe – radio eksplodirao je u popularnosti. Radio-aparati, koji su bili jeftiniji od telefona i bili široko dostupni do 1920. godine, imali su neviđenu sposobnost omogućavanja ogromnom broju ljudi da istovremeno slušaju isti događaj. „Savjetnik za rano oglašavanje tvrdio je da su rani dani radija bili sjajna prilika za oglašivača da širi svoju propagandu prodaje zbog

³ Usp. Tihomir Marić, *Medijska politika od indoeuropskog pranakroda do Ujedinjenih naroda*, Ziral, Mostar, 2003, str. 17.

nebrojene publike, simpatične, željne zadovoljstva, oduševljene, radoznale, zainteresovane, pristupačne u privatnosti svojih kuća“.⁴

Novе medijske tehnologije izviru i uzrokuju društvene promjene. Iz tog razloga može biti teško uredno razvrstati evoluciju medija u jasne uzroke i posljedice. Pored otkrića u audio emitovanju, pronalazači su 1800. godine napravili značajan napredak u vizuelnim medijima. Razvoj fotografskih tehnologija iz 19. vijeka doveo bi do kasnijih inovacija u bioskopu i na televiziji. Kao i kod bežične tehnologije, nekoliko pronalazača je istovremeno stvorilo oblik fotografije, među njima su francuski pronalazači Joseph Niepce i Louis Daguerre i britanski naučnik Villiam Henri Fok Talbot.

Kada govorimo o *novim medijskim trendovima*, izum kablova 1980. godine i širenje interneta 2000. godine otvorili su više mogućnosti potrošačima medija nego ikad ranije. Krajem 20. vijeka, masovni mediji mogli su se svrstati u osam industrija masovnih medija: knjige, internet, časopisi, filmovi, novine, radio, snimci i televizija. Eksplozija digitalne komunikacione tehnologije krajem 20. i početkom 21. vijeka istakla je pitanje: koje oblike medija treba klasifikovati kao *masovne medije*?

Svaki masovni medij ima svoje vrste sadržaja, kreativne umjetnike, tehničare i poslovne modele. Na primjer, internet uključuje blogove, podkastove, veb lokacije i razne druge tehnologije izgrađene na vrhu opšte distributivne mreže. Šesti i sedmi medij, internet i mobilni telefoni, često se zajednički nazivaju digitalnim medijima; i četvrti i peti, radio i televizija, kao emitovani mediji. Bazirajući se na sve oblike masovnih medija teži se ka njihovom sveukupnom definisanju i definisanju svakog oblika mas-medija ponaosob.

2. Mas-mediji

Mediji su naročito složen pojam koji, u najkraćim crtama, označava sisteme javnog informisanja koji služe za širenje vijesti u svrhu

⁴ Asa Briggs and Peter Burke, *A Social History of the Media from Gutenberg to the Internet*, Second edition, Cambridge, 2005, str. 50.

informisanja edukacije i zabave najširih slojeva društva. Da bismo razumjeli pojam medij, potrebno ga je prije svega definisati, ali i ukazati na funkcije medija i medijski uticaj. ([file:///D:/Downloads/Mostariensia_8%20\(1\).pdf](file:///D:/Downloads/Mostariensia_8%20(1).pdf), preuzeto 5.8.2021.)

Masovni mediji su pojam koji je ušao u upotrebu 1920. godine sa pojavom radija, štampe i kasnije televizora. Pod njima se podrazumjevaju svi mediji koji su dizajnirani tako da ih *konzumira* široka publika, za koju se smatra da imaju zajednički interes. Masovni mediji su ujedno i podskup jednog šireg pojma, masovne komunikacije. (https://sh.wikipedia.org/wiki/Masovni_medij , preuzeto 5.8.2021.)

U Evropi prvi masovni mediji bile su novine koje su dominirale tokom 19. vijeka. Na samim počecima razvoj masovnih medija je bio kolebljiv, novine i časopisi su bili pisani isključivo za domaće čitaoce, što je bilo kombinovano sa jezičkom barijerom uskraćivalo mogućnost izvoza. U suštini mediji funkcionišu na način na koji je odraz udruženih interesa moćnih društveni grupa koje su u položaju da vrše raspodjelu društvenih resursa.

McQuail je objavljivao opširno na polju političke komunikacije i teorije komunikacije. Najpoznatiji je njegov doprinos obrazovanju javnosti u vezi sa teorijom komunikacije. Njegovu definiciju možemo podijeliti u šest posebnih stavki.

Masovni mediji:

1. jesu razlučiv skup aktivnosti (stvaranje medijskog sadržaja)
2. uključuju posebne tehnološke konfiguracije (radio, televizija, videoteka, novine, knjige)
3. vezani su za formalno konstituisane institucije ili medijske kanale (sistemi, stanice, publikacije)
4. operišu u skladu sa određenim zakonima, pravilima i shvatanjima (profesionalni kodeksi i praksa, publika, društvena očekivanja i navike)
5. produkt su lica koje zauzimaju izvjesne uloge (vlasnici, regulatori, producenti, distributeri, oglašivači, članovi publike)

6. prenose informacije, zabavu, slike i simbole do masovne publike. (https://sh.wikipedia.org/wiki/Masovni_mediji , preuzeto 5.8.2021.)

Mediji su postali važan faktor socijalizacije. Utiču na ponašanje mladih ljudi, posreduju razne ideje koje pojedinci nekritički usvajaju i oponašaju u vlastitom pristupu životu. Mediji danas omogućavaju svima cjeloživotno učenje, odnosno proširivanje znanja iz svih područja ljudskog djelovanja prema ličnim zanimanjima i težnjama. „Balle navodi da mediji predstavljaju tehničku opremu koja omogućava ljudima komunikaciju i prijenos misli, bilo kakvi da su njihova forma i njihov krajnji cilj”.⁵ Mediji danas omogućavaju svima cjeloživotno učenje, odnosno proširivanje znanja iz svih područja ljudskog djelovanja prema ličnim zanimanjima i težnjama.

Stručno rečeno, mediji su složeni pojam koji označava sisteme javnog informisanja što služe za raspršivanje vijesti i audio-vizuelnih sadržaja u svrhu informisanja, obrazovanja i zabave najširih slojeva stanovništva. „U današnje vrijeme niti jedna definicija ne može biti jednoznačna zbog promjena odnosa medija i tehnološkog razvoja digitalnih medija. Mediji i njihov odnos prema promjenama u socijalizacijskim, ali i vaspitno obrazovnim procesima, danas je svjetski vrlo značajan problem i pojava. Oko ove atraktivne teme javlja se sve veći broj kontraverznih znanstvenih rasprava”.⁶

Prva upotreba masovnih medija kao termin zabilježena je 1923. godine u oglašavanju i prodaji. „Ovdje su masovni mediji labavo definisani kao oni koji predstavljaju najekonomičniji način da priča pređe na novo i šire tržište u najmanju ruku. Etimologija koncepta je presudna za razumijevanje *masovnih medija* kakav je sastavljen od dvije visoko iznijansirane riječi. Mediji su generalno definisani, glavno sredstvo masovne komunikacije, posebno novine, radio i televizija kolektivno, izvještači, novinari i drugi koji rade za organizacije koje se bave takvom komunikacijom. Masa se može definisati kao veliki broj ljudskih bića,

⁵ Balle Francis, *Moć medija mandarin i trgovac*. Beograd, 1997, str. 15.

⁶ Lipovčak, Srećko, *Mediji – druga zbilja? Rasprave, ogledi i interpretacije*. Zagreb:Hrvatska sveučilišna naklada, 2006, str. 55.

sakupljenih usko zajedno ili posmatranih kao tvorevina u kojoj se gubi njihova individualnost“.⁷

Sam pojam masovnih medija nije pismeno kodifikovan do početka 20. vijeka, značaj vremena daje podršku argumentima da masovni mediji pomažu u dezinfekciji savremenog perioda na Zapadu. Kako je tehnologija napredovala, potiskujući, dopunjavajući i povećavajući nove oblike, McLuhan i drugi navode ekspanzivni kvalitet medijskog napretka, poput pokretnog tipa, u druge vrste šire komunikacije poput novina, radija koji je postao poznat 1920. godine, širenje informacija putem prenosa, i televizija koja je komercijalno dostupna od 1930. godine i postala sveprisutna 1950. godine, šireći informacije emitovanjem.

Masovni mediji se vide i kao direktan rezultat kapitalističke demokratije i bitna komponenta u održavanju centralizovane vlade. Doba *demokratizacije* samog medija odvija se na novoj granici masovne komunikacije: internetu. Svako ko ima pristup tehnologiji i vještinama upravljanja računarom može pružiti sadržaj. Sve je veća *masovna* upotreba interneta za širenje informacija. To je put koji mnogi glavni teoretičari medija ne smatraju jednostavno zato što internet još uvijek nije bio stvarnost u njihovo vrijeme. Izgleda da lokalne kampanje, blogovi i YouTube stvaraju ne samo nacionalni, već i međunarodni forum.

3. Mediji i djeca

Danas se sasvim opravdano može govoriti o medijima kao integralnom dijelu procesa odrastanja. Moć medija na polju vaspitanja i obrazovanje je ogromna. Mediji predstavljaju jedan od najznačajnijih činilaca vaspitanja i socijalizacije koji podučavaju djecu i mlade pružajući informacije, promovirajući norme i vrijednosti, upoznavajući ih sa načinima na koje svijet funkcioniše, doprinose stvaranju pogleda na svijet.

Dvadeseti vijek je bio vrijeme fenomenalnog rasta i razvoja novih vrsta medija. Početkom dvadesetog vijeka film, radio i novine bili su

⁷ Niklas Luhman, *The reality of the Mass Media*, Stanford University Press Stanford, California, 2000, str. 25.

medijski oblici kojima su djeca imala pristup, mada ograničeni. Počev od ranih četrdesetih godina i do kraja vijeka, dječja medijska iskustva proširila su se na televiziju, snimljenu muziku, video trake, elektronske igre, interaktivni računarski softver i internet. Štampani mediji, poput stripova i časopisa za djecu, takođe su se proširili tokom ovog perioda, mada ne istim ubrzanim tempom kao vizuelni elektronski mediji.

Susret djece i mladih s medijima danas se događa znatno ranije nego prije desetak godina i zbog toga je neophodno da se na vrijeme razvija svijest o djelovanju medija. U tom kontekstu pojavljuje se pitanje dječjeg razlikovanja realnog svijeta i onoga koji je predstavljen u medijima. Uticaj medija na djecu se neprekidno povećavao kako su se razvijali novi i sofisticiraniji tipovi medija, što je bilo dostupno američkoj javnosti. Dostupnost, kao i veća dostupnost američkim porodicama, omogućili su djeci lakši pristup medijima.

Kako bi se mogla posmatrati uloga medija u vaspitanju djece, potrebno je ponajprije definisati ko se tačno smatra djetetom, a potom i predočiti načine na koje mediji funkcionišu te na koje načine utiču na život ljudi. „Prema UNICEF-ovoj Konvenciji o pravima djeteta, dijete je svako ljudsko biće do osamnaest godina starosti. Prema hrvatskom Zakonu o privremenom izdržavanju, dijete je osoba do osamnaeste godine koju je roditelj dužan izdržavati. U nekim je državama granica punoljetnosti niža, u nekima viša, ali dobnu granicu djeteta u svakom slučaju propisuje zakon”.⁸

Najpoznatiji savremeni lingvist, Noam Chomsky, posvetio je poveću količinu vremena analizi medija u sklopu analize političke stvarnosti i kapitalističke demokracije. Chomsky tvrdi kako se u razvijenim demokracijama narod najefektivnije može kontrolisati kontrolisanjem misli. Misli čovjeka navode da čini djela, zbog toga ih je potrebno držati na uzici – i misli i čovjeka. Po njemu mediji imaju presudnu ulogu u sistemu indoktrinacije, zajedno s obrazovnim ustanovama, počevši od vrtića.

Mediji imaju jači i štetniji uticaj na djecu što su više djeca izložena medijima, posebno ako im nisu izložena pod kontrolom roditelja, vaspitača i drugih osoba odgovornih za njihov razvoj i sigurnost. Upravo je zato od velike važnosti da roditelji i vaspitači budu svjesni različitih i snažnih

⁸ UNICEF, *Konvencija o pravima djeteta*, 1989, str. 15

uticaja na djecu, ali ne samo na djecu, već i na njih same. Roditelji i druge odrasle osobe moraju ponajprije i same biti svjesne cjelokupne izuzetno kompleksne situacije kako bi mogli postati svjesni onoga što je njihovom djetetu zapravo potrebno, kao što je, na primjer, većini djece neophodno ograničavanje vremena provedenog u izloženosti medijima.

4. Medijski uticaj i izloženost djece medijima

Svakodnevno smo svjedoci ubrzanog razvoja masovnih medija. Svjesni smo da mediji imaju veliki uticaj na naše živote, a time i na živote naše djece. Upravo oni značajno utiču na formiranje mišljenja ljudi u društvu i to im daje ogromnu moć. U vremenu u kojem živimo mediji nose i pozitivne i negativne uticaje, te je važno da djeca na pravilan način prepoznaju te uticaje i da se znaju nositi sa njima.

Mediji su svuda oko nas od roditeljske kuće, ulice, automobila, prodavnica, škola i dovoljan je jedan klik da dijete dobije informaciju koju želi. Roditelj je taj koji treba postaviti pravila o korištenju medija, te on može filtrirati sadržaje za koje misli da su pogodni za njegovo dijete. Roditelji trebaju svojim primjerom pokazati kako se odnositi prema medijima, te oni trebaju medijski opismeniti svoju djecu. Najdjelotvorniji način za medijsko opismenjavanje je razgovor sa vlastitim djetetom u vezi svega što dijete zanima vezano uz medije.

Razgovor nakon gledanja filma, serije ili televizijske reklame može roditelju pokazati kako je određen sadržaj uticao na dijete te je li ga ono razumjelo ili nije. Roditelj stalno mora biti na oprezu i posmatrati svoje dijete kako bi mogao pravovremeno reagovati ukoliko primijeti da je nešto krenulo u krivom smjeru. Nije uopšte upitno da mediji danas uveliko obrazuju djecu, informišu i zabavljaju, ali roditelji trebaju brinuti kojim su sadržajima djeca izložena, s kojim se likovima poistovjećuju te kakve vrijednosti i kvalitete se predočavaju djeci kao prihvatljive.

Veliki problem vezan uz medije je svakako nasilje prikazano putem medija i to posebno putem interaktivnih medija (internet, video igre, računar). Nasilni sadržaji kod djece izazivaju strah, agresiju, pasivnost na intelektualnom, fizičkom i psihičkom nivou. Djeca koja su izložena

medijskom nasilju smatraju svijet puno opasnijim nego što on jeste. Djeca gledajući nasilne sadržaje postaju manje empatična te razvijaju pogrešne stavove vezane uz nasilje i gube suosjećanje prema žrtvama. Ona počinju iskazivati antisocijalno i agresivno ponašanje pa imaju potrebu za još većom količinom nasilja tokom igranja igrice ili gledanja nasilnih filmova.

Problem snažnog uticaja medija na djecu raste kako raste satnica svakog pojedinog djeteta u provođenju vremena s medijima i tehnologijom koji su u današnje vrijeme gotovo nerazdvojni. Najkorišteniji medij je televizija, a djeca najčešće gledaju filmski program i kvizove. Iako se za roditelje smatra da imaju najveću odgovornost za osposobljavanje djece za selektivno korištenje medija, oni (još) nisu spremni preuzeti ulogu i medijskih vaspitača.

Upravo iz tog razloga je potrebno raditi na tome da čovječanstvo postane medijski ne samo pismeno, već i kompetentno. „Medijska pismenost je uži pojam i odnosi se na nivo sticanja vještina vezanih za neki konkretan medij, kao što je informatička pismenost, filmska umjetnost ili za skupine medija kao što je tehnološka ili digitalna pismenost, dok medijska kompetencija uključuje sve različite vrste pismenosti; ne samo vještine, nego takođe znanje i upućenost kao sredstva pri sprečavanju medijske manipulacije“.⁹ S obzirom da nema kvalitetnog vaspitanja djeteta bez kvalitetne odrasle osobe svjesne okoline, jasno je kako je uloga medija u vaspitanju djece velika, mnogo veća nego što bi smjela biti.

5. Uticaj medija na obrazovanje i vaspitanje djece

Prema kultivacijskoj teoriji mediji postepeno oblikuju pogled na svijet jer ga prikazuju na određeni način. Prema tom shvatanju mediji sudjeluju u djetetovoj socijalizaciji. „Socijalizacija je dugotrajan i složen proces u kojem dijete u interakciji s društvenom okolinom razvija, oblikuje, uči i usvaja vrijednosti, uvjerenja, stavove, ponašanja, navike i običaje

⁹ Blažević, N. *Djeca i mediji – odgoj na „televizijski“ način*, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja: Zagreb, 2012, str. 481.

društva u kojem živi".¹⁰ Djetinjstvo je razdoblje najintenzivnije socijalizacije, a najvažniji socijalizacijski faktori su porodica, vršnjaci, škola i društvena zajednica čiji su dio i masovni mediji.

Može se reći da su danas mediji, zajedno sa školom i porodicom, postali jedno od važnih obrazovnih okruženja. Mediji kao savremena sredstva za podučavanje nude brojne obrazovne mogućnosti te se mogu uspješno koristiti u različitim fazama učenja, uključujući time i nivo integrisanog obrazovanja ranog djetinjstva. Mediji podupiru razvoj kreativnog razmišljanja, mašte te potiču razvoj vlastite inicijative djeteta. Zahvaljujući medijima moguće je brzo provjeriti znanje stečeno od strane učenika i to na ugodniji način od tradicionalnog ispitivanja, a to je igrom.

Proces socijalizacije je najintenzivniji u doba djetinjstva i rane mladosti, kada se pojedinac oblikuje kao osoba i kada utiče na modificiranje raznih već stvorenih svojstava. Posebna se pažnja usmjerava na socijalizacijske faktore, koji se dijele na primarne i sekundarne. Primarni socijalizacijski faktori su roditelji i vršnjaci, a sekundarni su dječji vrtić, škola, mediji, radna sredina. Neupitno je da od rođenja započinje uticaj roditelja bez konkurencije, posebno u ranom djetinjstvu, sve ranije započinje i uticaj vršnjaka, zatim vaspitno-obrazovnih ustanova, a televizija kao socijalizacijski faktor ima sve veći pozitivan i negativan uticaj u životu djece u savremenom društvu.

Djeca u predškolskom uzrastu, koja provode najviše vremena uz televizijski program su i najpodložnija imitiranju. Televizija ima određenu društvenu vrijednost koja je itekako bitna u našoj sredini. Televiziju već odavno nazivaju zaglupljujućom i već duže vremena se razmatra da li i u kojoj mjeri gledanje televizije smanjuje inteligenciju. Neki su smatrali da televizija zaista zaglupljuje, neki da može da dekoncentriše, ali ne i da zaista smanji nečiju inteligenciju. Kao najpogubnije pokazalo se pretjerano gledanje televizije od ranog djetinjstva.

„Kada je riječ o uticaju masovnih medija na djecu, Ilišin ističe važnost uloge roditelja u medijskom vaspitanju. Iako se škole i nastavnici apostrofiraju kao moderatori dječje medijske osposobljenosti, roditelji i dalje ostaju neizbježnim medijskim socijalizatorima. Da bi se djeca i mladi

¹⁰ Blažević, N. *Djeca i mediji – odgoj na „televizijski“ način*, Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja: Zagreb, 2012, str. 481.

snašli u sve većoj i raznovrsnijoj medijskoj ponudi, trebaju od odraslih dobijati smjernice i ugledati se na njihove primjere".¹¹ Zbog toga je jasno da medijsku kompetenciju najprije trebaju usavršiti odrasli, što se ponajviše odnosi na roditelje, učitelje i profesore koje je potrebno temeljito edukovati.

Novonastale okolnosti mijenjaju ulogu vaspitača, učitelja i profesora. Njihov primarni zadatak više nije isključivo prenošenje znanja. Danas se nastavnik koristi savremenim medijima i tome poučava druge, analizira, upućuje, savjetuje, potiče na raspravu i autonomno mišljenje, oduševljava učenike za stvaranje. Sve navedeno ukazuje kako je potrebna promjena vaspitnog stila, jer je očito da je u *medijskom svijetu* više nego ikada potrebno razvijati medijsku pismenost i medijske kompetencije. Zbog toga je medijsko vaspitanje postalo neizostavan dio vaspitanja djece i mladih, a medijska pismenost, kao rezultat medijskog vaspitanja, jedna od najvažnijih pismenosti 21. vijeka.

6. Pozitivni uticaji medija na vaspitanje djece

Uticaj tako može biti pozitivan i negativan, kao i intenzivan i manje intenzivan. Teško je dati odgovor na pitanje jesu li mediji pozitivni ili negativni, jer zapravo jesu i jedno i drugo. Mediji zaista mogu biti vrlo pozitivni. Treba istaknuti kako mediji potiču kreativnost. Mediji mogu potaknuti na određeno ponašanje koje će doprinijeti razvoju društva, mogu potaknuti maštu, kreativnost, slobodu, toleranciju i slično. Svakako, najpozitivnije strane medija jesu informisanost, obrazovanje i zabava.

Mediji podupiru razvoj kreativnog razmišljanja, mašte te potiču razvoj vlastite inicijative djeteta. Zahvaljujući medijima moguće je brzo provjeriti znanje stečeno od strane učenika i to na ugodniji način od tradicionalnog ispitivanja, a to je igrom. Istraživanja o korištenju savremenih medija u procesu obrazovanja pokazuju da informatička tehnologija potiče mentalni proces djeteta, ima pozitivan učinak na

¹¹ Uldrijan, I., *Zašto odgajati za medije? Mediji kao odgojitelji u doba odgojne krize*, U: Labaš, D. (ur.), *Komunikacija i mediji u krizi*, Zagreb: Hrvatski studiji, 2011, str. 186-187.

hipotetičko razmišljanje i logičku analizu, a računarske igre potiču razvoj okulomotorne koordinacije.

Pozitivan uticaj na misaoni razvoj djeteta imaju audiovizuelni sadržaji koji su namijenjeni vaspitanju i obrazovanju djeteta, posebno oblikovani dječji programi, dokumentarni i obrazovni programi. Takvi programi mogu doprinijeti intelektualnom razvoju djeteta. Oni su se pokazali korisnima u savladavanju osnovnih pojmova i koncepata, posebno kod djece iz slabije porodice slabijeg ekonomskog i društvenog statusa. Pozitivni učinci vidljivi su i kod zajedničkog gledanja medijskih programa djece i roditelja kada se ono praktikuje kao dobrovoljna grupna aktivnost tokom koje djeca i roditelji međusobno komuniciraju. Novi mediji nametnuli su se kao relevantna *društvena institucija* u socijalizacijskom procesu. Omogućavaju mladima privatnu komunikaciju koja ne podliježe kontroli roditelja i učitelja. Mediji su uklonili vremenske i prostorne barijere koje su uveliko uslovljavale komunikaciju i protok informacija.

Uz svoje tri glavne funkcije – informisanje, obrazovanje i zabavu – mediji imaju i druga pozitivna obilježja. Mediji prenose informacije i u jako kratkom vremenu te informacije mogu doći do velikog broja ljudi. Mediji nam mogu približiti mnoge događaje i pomoću njih možemo saznati osnovne informacije o onome što nas zanima. I djeca takođe imaju prirodnu potrebu za informisanjem o novim stvarima te se medijima mogu uspješno služiti u svakodnevnom životu. Jednako tako, uz informativnu izuzetno je važna i pozitivna i obrazovna uloga medija i to naročito tokom djetetovog školovanja u kojem su upravo mediji ti za kojima dijete poseže kada želi saznati nešto više o temi koja ga zanima, kada neku knjigu poželi pročitati na ekranu računara ili kada priprema referat ili neku drugu školsku zadaću.

7. Agresivnost i agresivni oblici ponašanja djece pod uticajem medija

Od samog početka istraživanja agresivnosti postoje neslaganja oko njenog definisanja. Prema Rječniku stranih riječi, riječ agresija dolazi od latinske riječi *aggredi* što u prijevodu znači pristupiti nekome, navaliti. „Harre i Lamb su zabilježili preko 200 različitih definicija agresivnog

ponašanja koje su predložili brojni istraživači, ali su gotovo sve sadržavale dvije karakteristike: to je ponašanje čija je namjera povrijediti nekoga (fizički ili psihički) i ponašanje koje žrtva doživljava kao hostilno. Agresivnost se može definisati kao ponašanje u čijoj je pozadini namjera da se drugoj osobi nanese šteta ili uništi neki objekt, s naglaskom na namjeru nanošenja štete, a ne na posljedice".¹² Jedan od ciljeva agresivnih postupaka, osim fizičkog jeste i duševno nanošenje štete ili povrede.

Uticaj agresivnih i nasilnih medija na djecu i adolescente tema je koja zabrinjava nekoliko decenija. Nasilje se uči i djeca postaju nasilna iz različitih razloga. Faktori koji mogu prouzrokovati nasilno ponašanje kod djece su između ostalog: *siromaštvo, izloženost nasilju u porodici, izloženost nasilju u okolini, izloženost scenama nasilja u medijima, opravdavanje nasilja iz mitoloških razloga, opravdavanje prethodnih zločina počinjenih u ime nacije i vjere.* (<https://modroizeleno.com/psihologija/elektronski-mediji-i-pojava-nasilja-kod-mladih>, preuzeto 5.8.2021.)

Djeca uče ponašanje posmatrajući druge i često imitiraju njihove radnje. Ako je nasilje prisutno u porodici djeca misle da samo nasiljem mogu postići željeni cilj i dobiti podršku. Često djeca koja su žrtve nasilja u porodici i sami postaju nasilni u komunikaciji sa drugima. Nasilje je prisutno i u videoigricama i u sadržajima na internetu. Internet je nekontrolisan prostor gdje svako može da objavi neprimjeren sadržaj i riječi koje se definišu kao govor mržnje. Zapaljive riječi koje se objavljuju na internetu mogu puniti um mlade osobe, a samo ponavljanje riječi koje sadrže elemente govora mržnje može dovesti osobu do uvjerenja da su te riječi istinite, pa i do samog nasilja.

Nasilni medijski sadržaji mogu imati najveći negativan efekat na djecu predškolskog uzrasta, posebno zbog činjenice da djeca u ovom razvojnom periodu još uvijek uče kako upravljati svojim osjećajima i ponašanjem, a takođe i teže razlikuju stvarnost od fikcije. Starija djeca koja usvoje određene vještine upravljanja vlastitim ponašanjem kao i društvene norme koje pritom trebaju poštovati postaju otpornija na takve sadržaje, ali u društvu u kojem se toleriše nasilje i u kojem se ne poštuju društvene

¹² Živković, Ž., *Agresivnost kod djece*, Đakovo: Tempo, 2006, str. 48

norme ponašanja, ni starija djeca nisu otporna na uticaje nasilnih sadržaja u medijima.

Djeca se vrlo često identifikuju s likovima iz animiranih filmova te u samostalnoj igri, ali i u igri s vršnjacima, oponašaju njihov sadržaj (govor likova te njihove pokrete i gestove), što je zabrinjavajuće kada je riječ o oponašanju nasilnih sadržaja. Pojedini animirani filmovi nude opasne ideje koje djeca ponekad, nesvjesna opasnosti, odluče oponašati. Upravo zbog toga najvažniju ulogu imaju roditelji koji prije svega dobrim i planiranim odabirom animiranih filmova koje će dijete gledati, ali i razgovorom s djetetom o nasilnim sadržajima i mogućim posljedicama njihova oponašanja, mogu spriječiti negativan uticaj takvih sadržaja na dijete pa tako i oponašanje takvih sadržaja.

8. Negativni uticaji medija na vaspitanje djece

Uz brojne navedene pozitivne medijske sadržaje, medijska pismenost podrazumijeva i znanja i vještine da prepoznamo slabosti medija i medijskih sistema. Kao što je već zaključeno, mediji na ljude imaju negativni uticaj upravo onoliko koliko im ljudi to dozvoljavaju. Jednako je i s uticajem medija na vaspitanje djece. Negativnost medija ogleda se u tome što nam krađu dragocjeno vrijeme.

Neki od negativnih uticaja medija na djecu:

Najpoznatija mana društvenih medija je zavisnost koju stvaraju. Stalno provjeravanje vijesti različitih veb lokacija na društvenim mrežama postaje navika koja izaziva zavisnost. Stručnjaci misle da neke funkcije poput *sviđanja* i *dijeljenja* aktiviraju centar za nagrađivanje u mozgu.

Mladi zavisnici od društvenih medija na kraju provode sate svakog dana gledajući video zapise, fotografije i drugi sadržaj objavljen na nalogima koje prate. Ova zavisnost remeti druge aktivnosti, poput školskog rada, sporta, učenja i drugih produktivnih rutina. Na kraju gube znatnu količinu vremena svaki dan, što rezultira lošim ocjenama u školi.

Psiholozi već dugo primjećuju loše efekte društvenih medija na mentalno zdravlje djece. Njihovo uranjanje u virtuelni svijet odlaže njihov emocionalni i socijalni razvoj.

Najčešći rizici i opasnosti koje prouzrokuju masovni mediji su: Cyber-bullying, pornografija i razni zdravstveni problemi. Maltretiranje je lakše na platformama društvenih medija, u obliku prijetećih poruka ili suptilnih postova sa uvredljivim sadržajem usmjerenim na određenu osobu. Mlađa djeca takođe mogu postati meta proganjanja predatorskih pojedinaca koji namjeravaju da nanesu štetu. Uvredljivi, eksplicitni i nasilni sadržaji lako su dostupni na internetu, što utiče na mlade.

9. Cyber-bullying

Cyber-bullying ili električno nasilje se može svrstati u posebnu kategoriju nasilja. Virtuelno kod cyberbullyinga je korištenje virtuelnih kanala, to jeste električnih medija, s namjerom nanošenja stvarne štete kod primatelja nasilja. Stvarna šteta u ovom slučaju podrazumijeva onu psihičku. „Willard, definiše električno nasilje kao slanje i objavljivanje povređujućih tekstova ili slika posredstvom interneta ili drugih komunikacijskih sredstava. Postoji više vrsta ovakvog nasilja:

Različite električne poruke koje sadržavaju vulgarnost i uvrede

Prijeteće poruke

Ocrnjivanje ili optuživanje druge osobe slanjem glasina i laži

Lažno predstavljanje

Iznošenje ličnih tajni, podataka ili slika koje nisu namijenjene javnosti

Namjerno izbacivanje nekoga iz online grupe i slično".¹³

¹³ Ciboci, L., Kanižaj, I., *Kako je nasilje preko medija ušlo u naše domove: Utjecaj, učinci i posljedice nasilja u medijima na djecu i mlade*, Zagreb: Matica hrvatska, 2011, str. 11-34.

10. Zdravstveni problemi

Pretjerana izloženost medijima dokazano uzrokuje niz zdravstvenih problema uz već spomenuto prerano ulaženje u pubertet. Neki od njih su i uzrokovanje pomanjkanja pažnje, smanjivanje raspona pažnje, oštećivanje vida, problemi sa spavanjem, promjena shvaćanja ljepote koje potom utiče na cjelokupno vođenje vlastitog života, i tako dalje.

Može biti teško utvrditi da li upotreba društvenih medija negativno utiče na mentalno zdravlje djeteta. Postoji nekoliko znakova upozorenja koji mogu otkriti negativan uticaj medija na djecu, a oni su sljedeći:

Provode više vremena na mreži nego sa prijateljima. Provođenje previše vremena na mreži može učiniti da se djeca osjećaju odvojeno od stvarnog svijeta i smanjuje vrijeme koje provode obavljajući lične aktivnosti.

Nedostatak sna. Ako dijete ima uređaj u svojoj sobi, upozorenja ga mogu držati budnim noću. Djeca koja ne spavaju dovoljno su izložena mnogo većem riziku od mentalnih zdravstvenih problema.

Njih maltretiraju. Cyber-bylling je neumoljiv. To se dešava u svako doba dana i noći, smanjujući samopoštovanje, samopouzdanje i sreću. (https://www.genomind.com/blog/social-media-may-be-affecting-your-childs-mental-health?fbclid=IwAR0e2aHAZHP_EIE8BBjaybBqQpq8RNH3MAIK5b5nI9rlZJ56b8y-ZSfiD-Y, preuzeto 5.8.2021.)

Iako mediji nisu jedini razlog, oni imaju dokazano veliku ulogu u uzrokovanju brojnih zdravstvenih problema koji se pojavljuju postepeno tokom čitavog života. Promjena shvaćanja ljepote dostigla je sasvim novi nivo po pitanja uticaja promjene mišljenja. Čini se kako mediji vaspitaju društvo da ljepotu vide u svemu umjetnome i onome što moraju platiti kako bi ostvarili.

11. Kako uticati na to da djeca u školama budu što manje izložena uticaju medija?

Baveći se ovim radom i analizirajući uticaje medija kako pozitivne tako i negativne uvidjeli smo da su znatno veći negativni uticaji medija kako na sam razvoj tako i na vaspitanje i obrazovanje djece. U današnje vrijeme, situacija u svijetu je takva da tehnologija pa tako s njom i digitalni mediji napreduju nevjerojatno velikom brzinom. Mediji oblikuju dječje stavove, služe kao izvor informacija i nude bezbroj mogućnosti djeci za napredovanje i istraživanje.

S obzirom da su današnja djeca postali robovi medijskog svijeta i svih dešavanja koja ih okružuju i dostupnosti koju mediji plasiraju od velike važnosti je da djeca znaju organizovati svoje slobodno vrijeme i da to slobodno vrijeme iskoriste na najbolji i najpozitivniji mogući način, bez upotrebe medijskih sadržaja. Što se tiče školaraca najbolja *pomoć* ili način da se okupira njihovo vrijeme i iskoristi na najbolji mogući način jeste organizovanje različitih vidova nastave jer će na taj način učenici okupirati svoje misli stvarima koje imaju pozitivan uticaj na njih, a koje ih u isto vrijeme obrazuju i vaspitaju.

Jedan od vidova nastave je *projektna nastava* projekt-metoda. Nastavnik i učenik zajedno definišu problem koga učenik rješava u određenom vremenskom periodu (jedan čas, jedan dan, sedmicu ili duže). Na taj način učenik uči, stiče znanje. Učenici radeći na ovim projektima uče iz iskustva, uče planirati, opažati, određivati i istraživati, razgovarati, pronalaziti rješenja. Produktivni projekt usmjeren je na krajnji rezultat, na spoznaju. Rad započinje planiranjem, opisivanjem konačnog rješenja. Traži se rješenje, korak po korak do pronalaska. Učenici stiču nova znanja, određene nastavne sadržaje.

Jedan od načina i mogućnosti primjene rekreativnih sadržaja predstavlja *škola u prirodi*. Ogroman je zdravstveni, pedagoški i društveni značaj organizovanja škole u prirodi. „Pod školom u prirodi podrazumijevamo vid cjelokupne organizacije vaspitno-obrazovne djelatnosti škole sa internatskim smještajem, koje se ostvaruje van mjesta stanovanja u uslovima prirodne sredine, uz prošireno pedagoško djelovanje

putem aktivnosti u slobodnom vremenu".¹⁴ Sa učenicima u školi u prirodi boravi njihov učitelj, nastavnik, stručni saradnici (pedagog, psiholog, socijalni radnik), nastavnik fizičkog vaspitanja, zdravstveni radnik.

Radom u neposrednoj stvarnosti, a posebno u prirodi, učenici mogu uspješno usvajati emocionalno-estetske doživljaje i odgovarajući jezik. Cilj organizovanja škole u prirodi je ublažavanje negativnih efekata, u ovom slučaju negativnih uticaja medija te djelovanja sredine iz koje djeca potiču i uslova u kojima se škola nalazi bar na kratko vrijeme, te kao rezultat toga postizanje većih efekata u vaspitno-obrazovnom radu i poboljšanja psihofizičkog razvoja učenika.

Savremeno obrazovanje ne može odgovoriti potrebama i zahtjevima današnjeg vremena, a posebno budućnosti, bez primjene *moderne obrazovne tehnologije*. Obrazovna tehnologija postala je integralni dio sistema obrazovanja u savremenoj školi i značajna strana obrazovanja. Savremena nastavna sredstva na živ, dinamičan i originalan način izlažu i približavaju stvarnost koju učenici trebaju shvatiti i razumjeti. Korištenje nastavnih sredstava doprinosi usmjeravanju pažnje na predmet, prenošenju suvišne energije na dalja proučavanja, na čitanja šire literature, na diskusije, ekperimentisanje o nekom problemu i tako dalje. Drugim riječima podstiču motivaciju kod učenika.

Savremena nastavna sredstva podižu aktivnost nastavnika i podstiču aktivnost učenika. Služe razvijanju intelektualnih vještina i sposobnosti, motivišu na nova, šira i dublja saznanja, stvaraju interakciju između nastavnika i učenika i racionaliziraju njihov rad, podstiču kreativnost, funkcionalno mišljenje, razvoj intelektualnih aktivnosti: opisivanja, komentarisanja, induktivnog, deduktivnog i kritičkog procjenjivanja vlastitih i tuđih rezultata mišljenja i zaključivanja. Povećava se i racionalizacija rada nastavnika i učenika čime se podiže efikasnost nastave. Vrijednost nastavnog sredstva ili pomagala utvrđuje se prema stepenu aktivacije učenika u nastavnom procesu i motivaciji za nastavno gradivo.

¹⁴ Kojo Simić, *Osnove metodike nastave*, Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2015, str. 133

12. Mediji ili roditelji u ulozi vaspitača?

Pitanje koje se često proteže kroz razne rasprave i istraživanja jeste: *Jesu li mediji preuzeli ulogu vaspitača?* S obzirom na to da su današnje generacije mladih ljudi odrasle uz televiziju i internet, nije nepoznanica da mediji preuzimaju glavnu ulogu u njihovom vaspitanju. Mediji postaju glavni faktori u socijalizaciji mlađih generacija. Mediji imaju veliku moć kada se radi o usmjeravanju aktivnosti mladih. Oni utiču na sticanje i zauzimanje stavova o društvenim problemima, ali ujedno potiču i na kvalitet komunikacije.

Roditelji imaju značajnu ulogu u medijskom opismenjavanju djece, a bitan preduslov medijske pismenosti djece je medijsko opismenjavanje samih roditelja. Dijete odrasta od najranije dobi uz medije, te je njegovo djetinjstvo *medijsko*, što trebaju znati i roditelji, kao i da njihov uticaj nije jedini s kojim će se dijete susresti u *medijskom svijetu*, već bitnu ulogu ima i ostala društvena okolina djeteta: braća i sestre, prijatelji i rođaci, dječji vrtić, škola. Na djecu ne utiče samo ono što se prima putem medija, nego i pasivnost okoline u kojoj djeca odrastaju (porodica, dječji vrtić, škole), ali i lična pasivnost i emotivna i intelektualna nespremnost za život s medijima.

Mediji informišu, ali služe i da bi opustili i zabavili, što roditelji moraju imati na umu. Roditelji trebaju kod djece stvoriti preduslove da koriste medije i posmatrati što djecu privlači. S druge strane oni su djeci uzor, model, pa je roditeljski odnos prema medijima za djecu neposredna orijentacija. Kako roditelji koriste pojedini medij, imat će svakako učinka i na djecu, u pozitivnom ili negativnom smislu, pa je bitno osvijestiti medijske navike roditelja. Roditelji trebaju razgovarati s djetetom što bi oni željeli gledati i što ih posebno zanima, pa će posmatrajući dijete uočiti koju ulogu u njegovu životu imaju mediji, likovi iz medija, medijske priče.

Zabrana nikad nije rješenje, pa tako ni kada su u pitanju mediji. Zabrana korištenja medija rijetko pomaže oblikovati željeno ponašanje. Ovakve zabrane često vode ka borbi između roditelja i djece i nemaju željeni učinak, jer djeca mogu otići prijateljima ili rodbini gdje će opet imati pristup medijima. Vrlo je bitno utvrditi vremensko razdoblje (dnevni raspored) u kojem će dijete koristiti medije. Pri tome treba paziti da se

djetetov dnevni raspored nikako ne smije prilagođavati medijima. To znači da ako je dijete do sada pisalo domaću zadaću odmah nakon što se vratilo iz škole, može imati pristup medijima tek nakon što je domaća zadaća napisana.

Koliko god djeca bila kompetentna i snalažljiva u rukovanju računarima i mobitelima, ona konzumiraju te sadržaje bez kritičkog promišljanja, te su sklona manipulacijama koje djeluju na njihova razmišljanja i ponašanje. Djeca su sklonija manipulacijama i indoktrinaciji koje medijski obrazovane osobe odmah prepoznaju. Zbog toga je neophodno promovirati medijsko obrazovanje i vaspitanje jer se tehnologije sve više razvijaju, a ni u kom slučaju se ne želi da djeca u potpunosti nestanu duhom iz stvarnog svijeta.

13. Mediji i porodična komunikacija

Kada se posredstvom medija stvara komunikacija, tada korištenje medija postaje dio vaspitnog procesa. Pod komunikacijskim vještinama podrazumijeva se sposobnost razumijevanja, davanja i primanja informacija u različitim situacijama, koristeći medije na odgovarajući način. Od velike važnosti je porodična komunikacija koja se dijeli na *socijalno orijentisanu* komunikaciju te *konceptualno orijentisanu* komunikaciju.

Postoje takozvane *laissez-faire* porodice koje ne njeguju niti jedan od navedenih modela. Ove porodice rijetko komuniciraju s djecom te ih prepuštaju vaspitanju šire okoline te uticaju vršnjaka. Takođe postoje i o *zaštitničke* porodice koje ne potiču djecu na kritičko razmišljanje niti na tolerantan pogled na svijet. Sljedeći tip porodice jesu *konsenzualne* porodice. Ove porodice potiču djecu da promišljaju o usvojenom medijskom sadržaju, ali ih u isto vrijeme sputavaju te ih uče da izbjegavaju kontraverzne stavove kako se ne bi narušio harmoničan odnos unutar porodice. Kao zadnji tip porodice imamo *pluralističke* porodice koje obilježava konceptualno orijentisani model komunikacije.

Roditelji jesu i trebaju ostati osobe koje imaju najveći uticaj na svoju djecu, bez obzira na to koliko su djeca *velika*. Nije lako odrediti šta

je štetan sadržaj u medijima, ali on može uticati na psihološke i razvojne karakteristike djece i maloljetnika kao osoba u razvoju. To su sadržaji koji imaju stvarnu ili potencijalnu mogućnost da se dijete emocionalno uznemiri, uplaši, zbuni, dovede u fizičku ili neku drugu opasnost te se time naruši, spriječi ili preusmjeri njegov sveukupni razvoj.

Regulacija količine, vremena i uslova konzumacije medijskih sadržaja, kao i same vrste sadržaja koje djeca mogu gledati može imati značajan uticaj na to kakve će uticaje mediji imati na djecu i adolescente. Kako bi ograničili vremenski i sadržajni pristup televiziji i drugim medijskim platformama, roditelji bi trebali:

- ne dopustiti svakodnevno dugo gledanje televizije i korištenje drugih medijskih platformi i ne dopustiti da dijete do kasnih sati gleda audiovizuelne sadržaje ili igra videoigre
- ograničiti vrijeme dana kada televizor može biti uključen te kada se može koristiti pojedina medijska platforma.
- donijeti porodično pravilo da se televizor i druge medijske platforme ne uključuju niti gledaju dok nisu izvršene školske i druge obaveze
- osigurati dovoljno vremena za djetetove druge aktivnosti: igru, druženje s vršnjacima i porodicom učenje, fizičke i ostale aktivnosti izvan kuće
- biti dobar uzor svojoj djeci i u restriktivnom pristupu korištenju televizije i medijskih platformi i razmišljanju o kvalitetu sadržaja. Roditelji bi se trebali držati pravila koja su zajednički donijeli.

https://www.researchgate.net/publication/343917461_PREPORUKE_ZA_ZASTITU_DJECE_I_SIGURNO_KORISTENJE_ELEKTRONICKIH_MEDIJA?fbclid=IwAR1aXk8Wla5anhseAWuULBd69fV2L31733o1CRmm_UTP-KcEdWk4jKfpX6o

,preuzeto 5.8.2021.)

Zaključak

Mediji su se razvijali postepeno i u različita vremena su imali različite uloge u društvu i uticaje na isto. Masovni mediji čine veoma važan dio današnje komunikacije. Društvo ih je različito i prihvatilo, a stalni razvoj doveo je do pojave masovnih medija. Masovni mediji imaju veliki broj korisnika. Danas je nezamislivo pronaći čovjeka koji nije informisan od barem jedne medijske platforme. Tome je najviše i pogodovao razvoj tehnologije, odnosno novih medija. Mediji imaju veoma veliku moć i uticaj na društvo, a najviše na djecu i adolescente.

Mediji su postali i važan faktor socijalizacije. Utiču na ponašanje mladih ljudi, posreduju razne ideje koje pojedinci nekritički usvajaju i oponašaju u vlastitom pristupu životu. Mediji danas omogućavaju svima cjeloživotno učenje, odnosno proširivanje znanja iz svih područja ljudskog djelovanja prema ličnim zanimanjima i težnjama. Mediji predstavljaju tehničku opremu koja omogućava ljudima komunikaciju i prijenos misli, bilo kakvi da su njihova forma i njihov krajnji cilj. Mediji danas omogućavaju svima cjeloživotno učenje, odnosno proširivanje znanja iz svih područja ljudskog djelovanja prema ličnim zanimanjima i težnjama.

Čini se da je pojava digitalnih medija i uopšte razvoj informaciono-komunikacionih tehnologija ojačao socijalizatorsku ulogu medija u životima djece i mladih naspram nekada primarnih agenasa socijalizacije. Povećan broj sati koji se provodi uz njih može dovesti do emotivne nesigurnosti, smanjenju socijalne interakcije, izolovanosti, zanemarivanju školskih obaveza, kao i posljedica po fizički razvoj najčešće prouzrokovanim nedostatkom fizičke aktivnosti.

S obzirom na to da roditelji imaju najvažniju ulogu u usađivanju vrijednosnog sistema te stavova u životima svoje djece od njihovog rođenja pa kroz njihov cijeli život, važno je da ulogu medijskih vaspitača preuzmu baš oni. Mediji obrazuju, ali utiču i na školu. Razvoj masovnih medija odrazio se na promjene kako u kulturi tako i u obrazovanju. Okruženje djece, važno za njihovu socijalizaciju i učenje, promijenjeno je globalnim kulturnim simbolima koje masovni mediji propagiraju. Mediji imaju snažan uticaj na stavove i ponašanje djece.

Implementiranje kritičke medijske pedagogije u školske sisteme, doprinijela bi da najmlađi uživaoci medija bolje razumiju medijski tekst, razvila analitičke sposobnosti i pomogla lakšem prepoznavanju potencijalnih medijskih manipulacija i lažnih vijesti. Šire posmatranje medijske pismenosti važno je za očuvanje demokratskih tendencija u društvu i sprečavanju širenja raznih stereotipa.

Masovni mediji, oni koji stvaraju digitalni prostor kao što su (internet, televizija i mobilni-interaktivni mediji) su, ponekad, značajnije obrazovne institucije od same škole, jer je prevazilaze u obimu publike, vremenu i interesovanju koje posvećuju svojoj publici, kao i u raznovrsnosti sadržaja koje nude. Nažalost, mediji su ugrozili vaspitnu ulogu porodice i škole, pri čemu televizija i internet imaju vodeću ulogu.

LITERATURA

1. Asa Briggs and Peter Burke „A Social History of the Media from Gutenberg to the Internet", Second edition, Cambridge, 2005, str. 50.
2. Balle, F. „Moć medija – mandarin i trgovac", Beograd: Clio, 1998, str. 15.
3. Blažević, N. „Djeca i mediji – odgoj na „televizijski" način", Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja: Zagreb, 2012, str. 481.
4. Ciboci, L., Kanižaj, I. „Kako je nasilje preko medija ušlo u naše domove: Utjecaj, učinci i posljedice nasilja u medijima na djecu i mlade", Zagreb: Matica hrvatska, 2011, str. 11-34.
5. Lipovčak, Srećko „Mediji – druga zbilja? Rasprave, ogledi i interpretacije", Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2006, str. 55.
6. Niklas Luhman „The reality of the Mass Media", Stanford University Press Stanford, California, 2000, str. 25.
7. Simić, K. „Osnove metodike nastave", Evropski univerzitet Brčko distrikt, Brčko, 2015, str. 133.
8. Uldrijan, I. „Zašto odgajati za medije? Mediji kao odgojitelji u doba odgojne krize", U: Labaš, D. (ur.), „Komunikacija i mediji u krizi", Zagreb: Hrvatski studiji, 2011, str. 186-187.
9. UNICEF., „Konvencija o pravima djeteta", 1989, str. 15.
10. Usp. Tihomir Marić „Medijska politika od indoeuropskog praranoda do Ujedinjenih naroda", Ziral, Mostar, 2003, str. 17.
11. Živković, Ž. „Agresivnost kod djece", Đakovo: Tempo, 2006, str. 48.